

Bu-mantas, Skaud-minas → *Skau-minas*
ir pan.

Po trumpos pertraukėlės D. Sinkevičiūtė kartu su M. Villanueva Svenssonu paskelbė trečiojo posėdžio pradžią. Šiame posėdyje pranešimą apie ide. skiemeninių nosinių sonantų raidą baltų ir slavų kalbose perskaitė Vytautas Mažiulis (Vilnius). Pasak pranešėjo, šių sonantų likimą lėmęs skirtingomis aplinkybėmis ir skirtingu laiku baltų ir slavų kalbose reiškęsis aliteracinės disimiliacijos procesas, dėl kurio sonantai praradę savo nazališkumą, bet išlaikę vokališkumą. Berndas Gliwa (Ryga) aptarė baltiškų augalų su priešdėliais lie., la. *pa-*, lie. *po-* kilmę. Paskutiniame konferencijos pranešime „Senas frazeologinis modelis?“ B. Jasiūnaitė (Vilnius) konstatavo lietuvių kalbos frazeologizmų, kuriuose minima įvairiuose žmogaus kūno organuose lokalizuojama siela, archajišką kilmę ir pateikė panašių frazeologizmų pavyzdžių iš kitų kalbų bei kultūrų.

Konferencijoje kilusios diskusijos netilo nei prie pietų stalo universiteto kavinėje, nei vėliau prie vyno taurės Baltistikos katedroje. Antrąją renginio dieną dalyviams buvo pasiūlyta įdomi kultūrinė programa po Vilnių. Konferencijos tezės išspausdintos atskiru leidiniu¹, o pranešimų pagrindu parengti straipsniai spausdinami *Baltisticoje*.

Vytautas RINKEVIČIUS
[vytautas.rinkevicius@flf.vu.lt]

¹ Vytautas Rinkevičius, Daiva Sinkevičiūtė (red.), *Tarptautinė Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika. 2008 m. rugsėjo 26–27 d.*, Vilniaus universiteto I-kl., 2008.

VYTAUTAS MAŽIULIS
(1926 08 20–2009 04 11)

Š. m. balandžio 15 d. Lietuvos humanitarai palydėjo į paskutinę kelionę ilgametį Vilniaus universiteto profesorių, Lietuvos MA tikrąjį narį Vytautą Juozapą Mažiulį. Išėjo pasaulinio garso prūsų ir kitų baltų kalbų tyrėjas, Lietuvos pokario baltistikos ir indoeuropeistikos *spiritus movens*. Velionis palaidotas Antakalnio kapinių menininkų kalnelyje.

Vytautas Mažiulis buvo vienas autoritetingiausių ir tituluočiausių baltistų: habilituotas daktaras (1969), profesorius (1969), Lietuvos MA narys (1976), Mainco mokslų ir literatūros akademijos narys korespondentas (1976), Milano kalbininkų draugijos narys korespondentas (1983), Latvijos universiteto garbės daktaras (1991); baltų kalbotyros žurnalų „Baltistica“ redaktorius (1970–1996, vėliau – redaktorių kolegijos narys), o „Linguistica Baltica“ (Varšuva, Krokva) – redaktorių kolegijos narys, tęstinių leidinių „Acta Baltico-Slavica“ (Balstogė, Varšuva) ir „Балто-славянские исследования“

(Maskva) bei žurnalo „Вопросы языкознания“ (Maskva) redaktorių kolegijos narys; Tarptautinės baltų ir slavų santykių tyrimo komisijos pirmininkas (1983), Lietuvių kalbos komisijos ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos ilgametis narys. Dirbdamas Vilniaus universitete (1955–1996) perėjo visus akademinės karjeros laiptelius, 1968–73 vadovavo Lietuvių kalbos, o 1973–1988 – Baltų filologijos katedroms. Titulai, pareigos (toli gražu dar ne viskas čia suminėta) liudija kvalifikaciją, kompetenciją ir pripažinimą. Bene didžiausi mokslinio, pedagoginio ir organizacinio darbo įvertinimo ženklai – Lietuvos valstybinė premija (1973) ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 5-ojo laipsnio ordinas (1993).

Būsimasis akademikas gimė 1926 m. rugpjūčio 20 d. vaizdingame sėlių krašte, trijų ežerų apsuptame Rokėnų (Zarasų r.) kaime, valstiečių Petro Mažiulio ir Onos Savickaitės–Mažiulienės (iš Kriaunų parapijos Juozapavos kaimo) šeimoje. Jaunuolio potraukį kalboms pastebėjo Dusetų progimnazijos mokytojas Bagdonas Chmelevskis, didelis eruditas, dėstęs lotynų kalbą, skatinęs mokytis ir graikų kalbos, domėtis istorija. Septintos klasės gimnazistą užbūrė kraštiečio Kazimiero Būgos *Kalba ir senovė*. Įspūdingas giminiškų kalbų žodžių lyginimas, kurio taip gausu Būgos veikale, akino panirti į kitas kalbas, ypač senąsias. Tad baigus Rokiškio berniukų gimnaziją (1947) ir išmokus lotynų bei vokiečių kalbas (fakultatyviai studijuota dar ir graikų, prancūzų bei anglų kalbos), tolesnis gyvenimo kelias pasidarė aiškus – klasikinės filologijos studijos Vilniaus universitete.

Čia pagrindinis Mažiulio mokytojas ir autoritetas buvo profesorius Jonas Dumčius – universalus filologas, dėstęs graikų kalbą ir jos istorinę gramatiką, antikinę literatūrą.

Paskutinė mokymosi vieta – aspirantūra Maskvos universiteto Bendrosios ir lyginamosios istorinės kalbotyros katedroje (mokslinė vadovė prof. Viktorija Jarceva, konsultantas prof. Borisas Gornungas). Treji aspirantūros metai (1952–55) baigė formuoti savarankiškos mąstysenos kalbos istoriką, įžvalgų analitiką, gebantį įvertinti kalbų faktus ir atskleisti jų kilmę bei raidą. Maskvos universitete parašęs ir 1956 m. apgynęs filologijos mokslų kandidato (= daktaro) disertaciją „Lietuvių skaitvardžiai ir baltų skaitvardžių santykis su kitų indoeuropiečių kalbų skaitvardžiais“, Mažiulis įgyja baltistinį ir indoeuropeistinį išsilavinimą. Prie to nemažai prisideda ir uoliai lankomi fakultatyvai: indoeuropiečių ir slavų kalbų lyginamoji istorinė gramatika, sen. indų, hetitų, serbų-kroatų, sen. airių, švedų kalbos. Šiuos kursus skaitė tokios kalbotyros įžymybės, kaip Michailas Petersonas, Samuilas Bernšteinas, tada dar jaunas, bet jau spėjęs išgarsėti Viačeslavas Ivanovas ir kiti. Ne tik pats mokosi, bet ir kitus moko: jo dėstomas fakultatyvinis lietuvių kalbos kursas sužavi ir į baltistų gretas patraukia tuomet Maskvoje studijavusį vokiečių Rainerį Eckertą, tapusį žymiu baltų ir slavų kalbų tyrėju, VU garbės daktaru.

Iš disertacijos Mažiulis paskelbė keletą publikacijų, tačiau skaitvardžio tematikos toliau neplėtojo, išskyrus skaitvardžio skyrių akademinėi *Lietuvių kal-*

bos gramatikai (1, Vilnius: Mintis, 1965, 604–636), dėl suprantamų priežasčių užsakytą būtent jam. Mokslininkas sutelkia dėmesį į baltų ir slavų kalbų ryšius, kuriems skirta vietos ir minėtoje disertacijoje.

Lyginamosios istorinės kalbotyros klasikų teigimu, patikimiausi orientyrai kalbų giminystei nagrinėti yra morfologijos duomenys, tad Mažiulis panyra į vardažodžio linksniavimo istorijos studijas. Šių tyrimų aukštuma – daktaro (= habilituoto daktaro) disertacijos, apgintos 1969 m., pagrindu parašyta monografija *Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai (Deklinacija)* (Vilnius: Mintis, 1970), sulaukusi tarptautinio atgarsio, pelnusi valstybinę premiją. Knyga ypač išsiskiria netradiciniu požiūriu į įnagininko ir vietininko paradigminius linksnius kaip rytų baltų naujovę. Čia rasime originalių hipotezių apie atskirų linksnių formų, pvz., *o* kamieno vns. kilmininko, *o* ir *u* kamienų vns. naudininko, kilmę. Monografijoje skirta vietos ir vokalizmo istorijai, fonetikos ar su ja glaudžiai susiję dalykai taip pat nagrinėjami straipsniuose, konferencijų pranešimuose.

Minėtoji monografija – tai pirmas stambus lietuvių kalbininko darbas, kuriame baltų morfologijos ir fonetikos dalykai novatoriškai analizuojami plačiame indoeuropeistiniame kontekste, be to, taikant tuo metu dar gana modernų vidinės rekonstrukcijos metodą.

Baltų linksniavimo sistemos kruopščiai vidinė analizė ir jos rezultatų lyginimas su daugelio kitų indoeuropiečių kalbų faktais įgalina padaryti svarbių išvadų apie baltų kalbų tarpusavio giminystės

santykius, taip pat ryšius su kitomis indoeuropiečių kalbomis, svarbiausia – slavų, germanų ir indų–iranėnų.

Tiek seniausiems baltų kalbininkams santykiams su slavais ir kitais indoeuropiečiais, tiek pačių baltų tarpusavio ryšiams Profesorius skyrė dėmesio ir vėliau. Argumentacijai pasitelkiama ne tik mėgstama morfologija, bet ir fonetika bei leksika. Minėtina Mažiulio hipotezė, tapusi kone baltų kalbotyros aksioma, kad vakarų baltais reikia laikyti ne tik prūsų bei jotvingius, bet ir kuršius.

Jeigu reikėtų pasakyti, kuo Mažiulis kaip baltų kalbų tyrėjas labiausiai išsiskiria, daugelis įvardytų jį vienu žymiausių pasaulio prūsistų. Iš prūsistikos mokslininkas yra paskelbęs daugiausia kapitalinių darbų. Jo parengtas dviejų tomų veikalas *Prūsų kalbos paminklai* (Vilnius: Mintis, 1966; Mokslas: 1981) sulaukė plataus pripažinimo. Antras novatoriškas prūsų kalbotyros *opus magnum*, ilgamečių Mažiulio tyrimų vaisius – keturių tomų *Prūsų kalbos etimologijos žodynas* (Vilnius: Mokslas, 1988; Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997), be apeliatyvų, aiškinantis ir prūsų dviųvardžių vardų, kai kurių kitų asmenvardžių bei svarbesnių vietovardžių kilmę. Kruopščia vidine, ypač darybine, baltų faktų analize Mažiulio darbas skiriasi nuo Ernsto Fraenklio *Litauisches etymologisches Wörterbuch* (1955–1965) bei tezauro tipo Vladimiro Toporovo daugiatomio veikalų *Прусский язык: Словарь* (1975–1990, išleisti penki tomai, nebaigtas) ir yra artimesnis Wojciecho Smoczyńskiego *Słownik etymologiczny*

języka litewskiego (2007), kuriame taip pat daug dėmesio skiriama darybinei ir morfonologinei žodžių sandarai.

Prūsistikos darbų ciklą savitai vainikuoja *Prūsų kalbos istorinė gramatika* (Vilnius: VU 1-klā, 2004). Profesorius svajojo apie didelės apimties tokio pobūdžio veikalą, tačiau dėl pašlijusios sveikatos parengė tik kuklią konspektyvią knygelę, svarbią pradedantiems prūsų kalbotyros studijas.

Mažiulis yra recenzavęs daugelį baltų ir indoeuropiečių kalbotyros darbų. Aštuoniolika jo recenzijų paskelbtos mokslo leidiniuose, septynios – platesnei visuomenei skirtoje spaudoje, kelios recenzijos liko rankraščiuose.

Savo publikacijas pradėjęs populiariais straipsniais, kalbiniam švietimui mokslininkas skyrė dėmesio per visą savo akademinę karjerą. Iš mokslo populiarinamųjų darbų ypač išskirtina knygelė *Pasaulio tautų kalbos* (Vilnius: Mokslas, 1979; Gimtasis žodis, ²2001) ir straipsnis apie baltų kalbas naujajam „Encyclopaedia Britannica“ leidimui 1974 m., vėliau kas kelinti metai kartotam. Pastarojo straipsnio užsakymas rodė tarptautinį Mažiulio kaip baltisto autoritetą.

Profesorius yra taręs žodį kitą ir kalbos praktikos klausimais – rašybos, terminologijos ir kt.

Apžvelgiant Mažiulio mokslo kelią, negalima nepaminėti jo nuopelnų tarptautinių baltistų kongresų organizavimui, taip pat daugelio Profesoriaus sudarytų, redaguotų ir recenzuotų kalbotyros, istorijos, etnogenezės ir kitokių darbų. Iš jų galima išskirti ilgametį „Baltisticos“ redagavimą (su priedais pasirodė 29 to-

mai), darbą prie kolektyvinio veikalo *Lietuvių etnogenezė* (Vilnius: Mokslas, 1987) ir kitų etnogenezei skirtų leidinių¹. Mažiulis vadovavo aštuonioms daktaro disertacijoms, daugeliui oponento, Vilniaus universitete skaitė svarbiausius baltistinius, indoeuropeistinius ir bendrosios kalbotyros dalykus. Tarp jo mokinių yra prūsistai Grāsilda Blažienė ir Letas Palmaitis, italų baltistas Guido Michelinis, latvių baltistas Pēteris Vanagas, šių eilučių autorius. Klasikinės filologijos studijas baigė duktė Daiva, filologo kelią pasirinko sesers sūnus Vidas.

Profesorių mėgo studentai, jo pasikaitų ypač laukdavo mokslo entuziastai, trokštantys drauge leisti į gvildenamų problemų labirintus. Mažiulis buvo tolerantiškas, gal net per minkštas, į visus kreipdavosi „kolega“, dalyvaudavo studentiškuose renginiuose, skolindavo literatūrą. Diplominius darbus įvairiomis baltistikos temomis apgynė per 30 jo vadovaujamų studentų. Nepaprastai mėgo gamtą, priklausė profesoriaus Jurgio Lebedžio keliauninkų grupei, širdies gilumoje buvo romantikas.

Nors paskutiniai keliolika metų Profesoriumi buvo ypač nepalankūs, baltistinių tyrimų jis neapleido – nepasiduodamas ligoms, sunkiai išgyvendamas šeimos dramą, atkakliai juos tęsė. Parašęs jau minėtą prūsų kalbos gramatiką, sugrįžo prie eti-

¹ Didžioji dalis Profesoriaus darbų suregistruoti knygelėje *Vytautas Juozapas Mažiulis. Bibliografijos rodyklė*. Sud. Salomėja Peciulkienė. Vilnius: VU 1-klā, 2002. Paskutiniaisiais metais mokslo straipsnius skelbė daugiausia „Baltisticoje“.

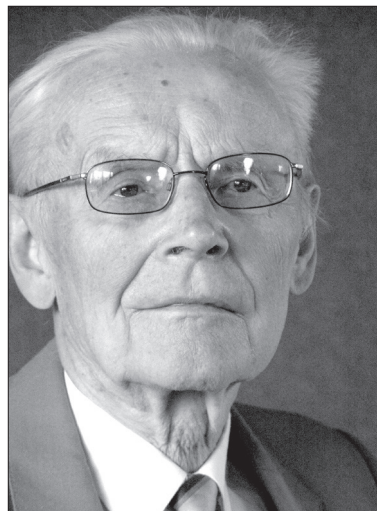
mologijos, vienos mėgstamiausių tyrimo sričių. Šįkart etimologizuoja daugiausia tikrinius vardus, ypač vietovardžius, pvz., aiškinta kilmė tokių vietų pavadinimų, kaip *Trāakai* (*Blt* 41, 2006, 507t.; argumentuojama autentišką formą buvus galūninio kirčio), *Medvėgalis*, *Tvėrai* (*Blt* 42, 2007, 64–68); *Girgždūtė*, *Krāžiai*, *Šatrijā*, *Vařniai* (*Blt* 43, 2008, 93–98); ežero pavadinimo *Galvys/ Gálvė* (*Blt* 41, 2006, 508tt.).

Savo mokslo darbus pradėjęs straipsniu, skirtu dešimtainei indoeuropiečių skaitvardžių sistemai (Вопросы языкознания 4, 1956, 53–59), indoeuropeistine publikacija apie ugnies pavadinimus (*Blt* 43, 2008, 431–436) mokslo kelią ir baigė. Tarp Profesoriaus išnagrinėtų ugnies pavadinimų yra ir prūsų *panno*, žodis, menantis žilą senovę. Kadangi prūsistika buvo didžioji Mažiulio kaip tyrėjo meilė, su juo, atstovavusiu ištisam baltistikos pusamžiui, prūsų žodžiais dera ir atsisveikinti: *madli-mai tebbei, mukinewis, prābutskan packan*.

Bonifacas STUNDŽIA
[bonifacas.stundzia@flf.vu.lt]

VYTAUTAS SIRTAUTAS
(1921 06 10–2008 12 29)

Tyliai išėina tarpukario Lietuvos išugdyma mokslininkų karta, kuriai mokslas, dėstymas studentams buvo ne proziškas žodis *darbas*, o *pašaukimas*: gyvenimas skirtas *mąstyti*, raginant ir kitus taip elgtis. Gežtant 2008 metams, gruodžio 29 dieną, mūsų atmintyje ir knygų la-

puose liko Šiaulių universiteto profesorius Vytautas Sirtautas.

Vytautas Sirtautas gimė 1921 m. birželio 10 d. Raseinių valsčiaus Aūkštaišlynio kaime. 1941 m. baigė Raseinių gimnaziją, kurioje mokydamasis spausdino straipsnelius, eilėraščius tarpukario Lietuvos spaudoje („Žvaigždutėje“, „Karyje“ ir kt.), karo metais mokytojavo. Baigus gimnaziją prasidėjo Mokytojo darbas: iš pradžių – Kebiškių pradžios mokykloje, vėliau – Girkalnio progimnazijos mokytojas, Raseinių suaugusiųjų progimnazijos direktorius, artėta prie Vilniaus – dirbta ir Naujosios Vilnios gimnazijos mokytoju, dėstyto lietuvių, lotynų, vokiečių, prancūzų kalbos. Vytautas Sirtautas gimęs būti filologu: ne tik bendradarbius, bet ir visus Jį pažinojusius stebino retai pasitaikanti dovana – poligloto gebėjimai, „persekiojęs“ noras apmąstyti, lyginti daugybę kalbų. 1945 metais pradėjo studijuoti Vilniaus universitete: pradžioje pasirinkęs